

7. Корній Л.П. Історія української музики : част. третя /Л.П. Корній.-Київ- Нью-Йорк : Видавництво М.П. Коць.- 2001. – 477 с.

8.Тези доповідей церковно-історичної конференції "1000 років Чернігівській єпархії" (22-24 вересня 1992року). – Чернігів: "Сіверянська думка", 1993. -119 с.

References

1. Vasiuta O.P. (2013). Choral, chamber-vocal music in the creative works of the composers of Chernigivshchyna. *Mystetstvoznavstvo Ukrainy. Zb. sciences. prac. Graduation* [in Ukrainian].

2. Vasiuta O.P. (2017). *Musical Culture Chernigivshchina X- beginning XXI century. Monograph. Chernigiv : publishing house "Desna Poligraf"*[in Ukrainian].

3. Vereshchagina O.E. (2010). *History of Ukrainian music of the twentieth century: a textbook / O.E. Vereshchagin, L.P. Kholodkova. Kyiv: Education of Ukraine* [in Ukrainian].

4. Kiyanovskaya L.O. (1999). (Ukrainian musical culture. Lviv: Spolom [in Ukrainian].

5. Korniy L.P. (1996). *History of Ukrainian music: part one. – Kiev-Kharkiv-New York: M.P. Kots* [in Ukrainian].

6. Korniy L.P. (1998). *History of Ukrainian music: part two..-Kiev-Kharkiv-New York: M.P. Kots* [in Ukrainian].

7. Korniy L. P. (2001). *The history of Ukrainian music: part three.- Kiev- New York: M.P. Kots* [in Ukrainian].

8. *Theses of the reports of the church-historical conference "1000 years of the Chernigov diocese", (September 22-24, 1992) (1993). Chernigiv: "Siveryan's opinion"* [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.12.2017 р.

УДК 93; 904; 7.032(32); 81'32

Гамалія Катерина Миколаївна
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії мистецтва
Національної академії образотворчого
мистецтва і архітектури
gamaleya@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНО-СЕМАНТИЧНИЙ ЗМІСТ МОНУМЕНТА РАМСЕСА II У ЧАСОПРОСТОРИ

Мета статті – дослідити та проаналізувати трансформацію початкового інформаційно-семантичного змісту монумента фараону Давнього Єгипту Рамсесу II (XIII ст. до н. е.) у наступних відтвореннях і інтерпретаціях в інших видах мистецтва, приділяючи особливу увагу діяльності представників української культури. **Методологія** дослідження ґрунтується на застосуванні діахронічного та порівняльно-історичного методів для визначення трансформації інформаційно-семантичного змісту давньоєгипетського монументу; методу аналізу та індукції – для виведення загальних висновків щодо семантичного відтворення та інтерпретацій; семиотичного методу – для встановлення зміненого або закладеного змісту. **Наукова новизна** дослідження полягає у встановленні кросс-культурних зв'язків давньоєгипетського мистецтва та української культурної спадщини через з'ясування внеску українських митців (Б. Лятошинського, В. Мисика, Лесі Українки) в розвиток єгиптології. На основі творчості представників української культури зіставлено втілений ними у хронотопі семантичний зміст, із закладеним у першооснові давньоєгипетського монумента. **Висновки.** Твір мистецтва, виконаний у межах свого хронотопу, в рамках свого канону, з часом набуває деканонізованого виразу, втілюючи набагато більший або змінений зміст, ніж той, який було закладено в нього на момент створення. Інформаційно-семантичний зміст пам'ятки підлягає змінам суб'єктивного сприйняття, а також трансформації крізь призму історичних, природних та етнокультурних факторів, що накладаються транслятором. Дослідження вказаної трансформації у наступних відтвореннях і інтерпретаціях представниками української культури відкриває новий підхід до мистецтвознавчого аналізу пам'яток давньоєгипетського мистецтва. Особливо корисними у компаративному зіставленні виявилися методи дослідження літературознавчої та мистецтвознавчої наук.

Ключові слова: трансформація, семантичний зміст, українська культура, давньоєгипетське мистецтво, монумент Рамсеса, втілення.

Гамалія Катерина Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

Информационно-семантическое содержание монумента Рамсеса II во временном пространстве

Цель статьи исследовать и проанализировать трансформацию начального информационно-семантического содержания монумента фараона Древнего Египта Рамсесу II (XIII в. до н. э.) последующими воссозданиями и интерпретациями в других видах искусства, уделяя особое внимание деятельности представителей украинской культуры. **Методология** исследования основана на использовании диахронического и сравнительно-исторического методов для определения трансформации информационно-семантического содержания древнеегипетского монумента; методов анализа и индукции – для установления общих выводов относительно семантического воспроизведения и интерпретаций; семиотического метода – для выявления измененного или заложенного смысла. **Научная новизна** исследования заключается в установлении кросс-культурных связей древнеегипетского искусства и украинского культурного наследия. Выявление вклада представителей украинской культуры (Б. Лятошинского, В. Мысика, Леси Украинки) в развитие египтологии достигнуто сопоставлением в

хронотопе семантичного содержания, воплощенного в их произведениях, с изначальным древнеегипетским. **Выводы.** Произведение искусства, выполненное в пределах своего хронотопа, в рамках своего канона, со временем приобретает деканонизированное выражение, вмещающее гораздо больший, или измененный смысл, чем тот, который был заложен в него на момент создания. Информационно-семантическое содержание древнего памятника подлежит изменениям субъективного восприятия, а, также, трансформации сквозь призму исторических, природных и этнокультурных факторов, которые накладываются транслятором. Исследование данной трансформации в последующих воспроизведениях и интерпретациях представителями украинской культуры открывает новый подход для искусствоведческого анализа памятников древнеегипетского искусства. Особо полезными при компаративном сопоставлении оказались методы исследования языкознания и искусствоведческой науки.

Ключевые слова: трансформация, семантическое значение, украинская культура, древнеегипетское искусство, монумент Рамсесу, воплощение.

Gamaliia Kateryna, Candidate of Historical Sciences, Docent of Theory and History of Art Department, National Academy of Fine Arts and Architecture

The information-semantic content of the Ramesses II monument in time-space

Purpose of the article is to investigate and analyze the transformation of the initial information-semantic content of the Egyptian pharaoh Ramesses II (XIII B.C.) monument by the subsequent re-creations and interpretations in other arts by paying particular attention to the activities of Ukrainian researchers. The **methodology** of the study is based on the use of diachronic and comparative-historical methods for determining the transformation of the information-semantic content of the ancient Egyptian monument, method of analysis and induction to establish general conclusions regarding semantic reproduction and interpretations, a semiotic method for detecting a changed or embedded meaning. **Scientific novelty** of research is to develop cross-cultural links between ancient Egyptian art and Ukrainian cultural heritage. The identification of contribution of representatives of Ukrainian culture (B. Lyatoshynsky, V. Mysyk, L. Ukrainka) to the development of Egyptology is achieved by comparison in the chronotope of the semantic content embodied in their works with the original ancient Egyptian. **Conclusions.** A work of art performed within its timeline, within its canon, eventually gains a de-canonized expression, containing a much more significant or altered sense than the one that was laid in at the time of creation. The information-semantic content of the ancient monument is something varying depending on the subjective perception, as well as on the transformation through the prism of historical, natural and ethnocultural factors, which are given by the translator. The study of this transformation in subsequent reproductions and interpretations by the Ukrainian culture figures opens a new way of the art analysis of the monuments of ancient Egyptian art. In comparison, the methods of studying linguistics and art sciences were particularly useful.

Key words: transformation, semantic meaning, Ukrainian culture, the art of the Ancient Egypt, monument of Ramses, embodiment.

Актуальність теми дослідження. Стаття продовжує серію публікацій автора, присвячених дослідженню і дослідникам мистецтва Давнього Єгипту. Обраний аспект публікації фокусує увагу не тільки на історичних, археологічних та бібліографічних матеріалах, скільки на фіксації вражень, аналогій та транслюванні семантичного змісту пам'ятника. Враховуючи, що культурний космос, подібно до космосу природного, є просторово-часовою структурою, дослідження творів давнього мистецтва у такий спосіб набуває нового змісту і актуальності. Властивість пам'ятників давнини підніматися над потоком часу завважував Е. Панофський, акцентуючи, що кожне торкання їхнього змісту може дати нове освітлення культурному простору минулих часів [10].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Монументальний спадок Рамсеса II привертав увагу широкого кола дослідників, серед яких Ж.-Ф. Шампольон [16], причому саме йому заупокійний комплекс зобов'язаний своєю назвою Рамессеум. Часу правління Рамсеса і його архітектурній діяльності присвячені праці К. Кітчен [17] та Д. Кібел [18], враження останнього виявляються суттєвими, так як саме в них фіксується Рамессеум як найбільш вражаючі уяву фіванські руїни. І. О. Стучевський [11] підрахував, що Рамсес Великий 14 разів святкував власні ювілеї, кожного разу зводячи на їхню честьobelіски та статуї.

Серед дослідників давньоєгипетського мистецтва у руслі статті слід особливо відзначити науковців українського походження. О. Л. Коцейовський [6] викладав у Новоросійському університеті курс египтології та історію мистецтва Давнього Сходу, а у 1919 захистив магістерську дисертацію у Харківському університеті на тему тлумачення "Текстів пірамід", що донині є єдиним російськомовним перекладом безцінного документу. Присвятила дослідженню давньоєгипетського мистецтва свою книгу і Леся Українка [13], відмічаючи, що єгипетські зображення мало різнилися від ієрогліфів: в жодній фігурі не було особистого виразу, і кожна виражала загальні ідеї.

Біля витоків розробки історико-типологічного методу дослідження культур давніх народів стояв професор Новоросійського та Харківського університетів, історик, етнограф та філолог Є. Г. Кагаров [3]. Найбільш корисними для вирішення завдань статті є роботи радянського літературознавця та семіотика Ю. М. Лотмана. Враховуючи, що пам'ятник культури виступає як безпрецедентний фактор концентрації, збереження і передачі інформації, Ю. М. Лотман [8] відмічав можливість переведення пам'ятника в іншу систему знаків, та досліджування його засобами, запозиченими з інших наукових сфер. Подібної думки дотримувався і Е. Кассіер, зіставляючи методи дослідження мовознавчої та мистецтвознавчої науки [4].

Виклад основного матеріалу дослідження. "Тільки переведене в ту чи іншу систему знаків, – зазначає Ю. М. Лотман, – може стати надбанням пам'яті" [7, 152]. На думку Ю. М. Лотмана, характерною ознакою сучасної науки є зближення її сфер, і, як наслідок, поява "гібридних галузей знання". Сучасною

науковою спільнотою впроваджується перенесення до нової галузі методів дослідження, розроблених в інших сферах науки, що нерідко приносить плідні і глибокі результати. Надзвичайна корисність означеного підходу вбачається, наприклад, для такої молодшої сфери сучасної мистецтвознавчої діяльності як архітектурознавство, в якій система архітектурних знаків може читатись подібно до мовної системи знаків.

Німецький філософ і культуролог Ернст Кассігер підійшов до вищезгаданої концепції не без вагань. Він вважає, що на перший погляд бажання перекинути міст між мовознавством та мистецтвознавством може вдатися ризикованим, оскільки між предметом, який розглядають ці галузі, та методами, якими вони користуються, є велика різниця. Однак "те, що фактично дійшло до нас із минулого, представлєне певними історичними пам'ятниками – "монументами" у слові та літері, у полотні та бронзі. Це стає для нас історією лише настільки, наскільки ми бачимо в цих монументах символи, в яких ми не тільки впізнаємо певні форми життя, а мірою яких ми здатні їх відтворити" [4,168].

Історія мистецтва налічує низку прикладів, коли напівзруйновані та пошкоджені пам'ятки викликали більший резонанс, аніж у часи їхнього цілісного існування, що у свою чергу заслуговує на відповідне мистецтвознавче дослідження. Саме у такому сенсі слід розглянути один із давньоєгипетських пам'ятників, присвячених фараону Рамсесу II.

Удосконалюючи релігійну та ідеологічну модель царської влади, єгипетські жерці підняли її на новий рівень, надавши виключну роль іконографії, використовуючи мову архітектури з ідеологічною метою. Справжнім титаном у самозвеличенні за рахунок створення "надлюдських", у розумінні масштабності і модульності архітектурних шедеврів, слід назвати Рамсеса II (Великого), правління якого тривало незвичайно довго – 67 років (1279-1212 до н. е.), що прирівнюється до найдовших за всю світову історію термінів перебування на престолі.

Довголітнє правління мусило відбитися на політичному, економічному та культурному стані держави. Рамсес II наполегливо прагнув зажити слави видатного полководця. Після битви з хетами при Кадеші, що закінчилася з нічийним результатом, він замовив писарям, поетам та малярам іншу версію, за якою війна була переможною, при тому ж він перемагав всіх ворогів одноосібно. За військовою звитягу Рамсесу II присвоїли почесний титул "А-нахту", що означає "переможець". Не задовольняючись пропагандою власних подвигів на військовій ниві, Рамсес II уславляв себе в архітектурі як намісника бога на землі, наказуючи викарбовувати власне ім'я глибше, ніж це канонічно робилося каменярями. Донині збереглося більше його монументів, ніж зображень будь-якого іншого фараона.

В Нубії, у прямовисній скелі в Абу-Симбелі було висічено два величезні печерні храми, на вході до одного з них стояли чотири 20-метрові статуї фараона. Наступним проектом Рамсеса був його заупокійний храм на західному березі Нілу у Фівах, всі стіни якого були вкриті панегіриками на його честь. Давньогрецький історик та міфграф Діодор Сицилійський (бл. 90 р. до н. е. – бл. 30 р. до н. е.) в першій із своїх 40 книг "Історичної бібліотеки" детально описує заупокійний храм Рамсеса II. Він називає фараона Озимандій, від давньогрецького *Ozymandias*, що є не зовсім точною транслітерацією тронного імення – Усер-маат-Ра, або *Uashmuariya*, як писали семіти. Історик описує статуї, кожна з яких виконана із суцільного чорного сієнського каменю, і висловлює захоплення не лише розмірами найбільшої з них, але й майстерністю виконання скульптури, так як у всьому величезному кам'яному блоці немає ані тріщинки, ані плями. Враження підсилював відомий напис, викарбований у камені: "Я цар царів Озимандій. Якщо хто-небудь захоче дізнатись, яким величним я був, та де похований, то нехай буде він вражений одним із моїх діянь" [2].

Під кінець царювання Рамсеса II навколишні племена вже набули можливості для конфронтації його захватницьким намірам, а в самому Єгипті відбувалося поступове послаблення адміністративної системи, з заворушеннями та кризою. Слід погодитися із німецьким єгиптологом, директором Німецького археологічного інституту в Каїрі Рудольфом Штадельманом, який зазначав, що подібні тенденції спостерігалися за правління не тільки Рамсеса II, а й Людовіка XVI та Франца-Йосипа I: "якщо царювання триває занадто довго і якщо воно перевищує час життя одного, а то й двох поколінь, воно стає причиною стагнації, мирної та покірливої дрімоти, яка призводить до наступних ознак занепаду" [19:54].

Під час землетрусу, що відбувся за античних часів, але вочевидь після опису Діодора, гранітний колос Рамсеса II впав і був невиправно пошкоджений. Його уламки, на яких зберігся славнозвісний напис, надихнули англійського поета-романтика Персі Біші Шеллі (1792-1822) на створення сонету щодо марності абсолютної влади (Shelly P., 1818). Відомий переклад сонету Шеллі належить поету-символісту Костянтину Бальмонту [1, 72]. Продовжили коригування семантичного змісту сонету Шеллі, а, відповідно, і давньоєгипетського першоджерела, натхненні ним митці України. Поет і перекладач Василь Мисик (1907-1983) переклав сонет українською [15, 422], і його переклад у співставленні сприймається ближчим до поетичної мовної стилістики оригіналу.

У першій чверті XX століття композитор у диригент Б. М. Лятошинський (1985-1968), один з основоположників модерністського напрямку в українській класичній музиці, створив романс "Озимандія" для низького голосу та фортепіано (з українським перекладом сонету Шеллі Г. Гріневича) [9]. Містично-похмурі образи, створені майстром у буремні 20-ті і відроджені останніми роками незалежності, дещо зловісно постають у вокалі та музичному супроводі.

У 1910, після перебування в Єгипті, Леся Українка випустила низку власних перекладів давньоєгипетських пісень [12], створену за оригіналом наукового перекладу німецького єгиптолога Альфреда Відеманна [20]. За словами поетеси, деякі з тих пісень, "попри екзотичні подробиці, в цілому

промовляють чимсь таким близьким, знайомим, що ритм рідної нашої пісні самохіть пристає до того тричі тисячолітнього змісту". Доля єгипетського народу не була веселою, зазначає вона, вся його історія пройшла під гнітом тиранів, і все ж не позбавила його почуття радощів життя. Слід погодитись із поетесою, оскільки самою думкою про заупокійну вічність неможливо надихати мистецтво, яке в свою чергу надихає мистців не одне тисячоліття поспіль.

Образи, нав'язані яскравими моментами з історії та культури Давнього Єгипту, лягли в основу Єгипетського тексту Лесі Українки. Сучасне літературознавство відносить складений нею Єгипетський текст до категорії надтекстів, в асоціативно-смысловій структурі яких функціонує ряд самостійних текстів із бінарністю образів та мотивами сакралізації. Доречно буде цитата досліджень творчості поетеси Оленою Козлітіною: "Єгипетський текст Лесі Українки ... початково закодований у знаковій системі образів, мотивів і тем літературного доробку письменниці ... де образи-"пазли" складають альянз на ЄТ, характеризують його поліфонічну природу, притягують асоціативні ряди з інших знакових структур і подають ключі до споріднених творів" [5,78].

Не дивно, що образ зруйнованого пам'ятника Рамсесу II надихнув Лесю Українку на створення вірша, із роздумами про марнославство перед лицем вічності. "Напис в руїні" не є варіацією сонету Шеллі, а скоріше емоційне відтворення власних думок поетеси: важкий труд простих людей, що виконували забаганки Рамсеса, хвилює її набагато більше, ніж знищення пам'яті про фараона-тирана. Вірш Лесі Українки має не романтично-декадентський настрій, співзвучний твору англійського поета, а гаряче співчуття до талановитого єгипетського народу та захоплення величними пам'ятками, що йому під силу: "Умер давно той цар з лицем тирана, / Зоставсь по ньому – круг і збитий напис. / Співці! не марте, вчені! не шукайте, / Хто був той цар і як йому наймення: / З його могили утворила доля / Наро-ду пам'ятник, – хай гине цар!" [14, 311-312].

Споглядання давньоєгипетської пам'ятки викликає глибокі рефлексії авторки над загадками історичного розвитку далеких у часі і географії культур. Долі єгипетського та українського народів співвідносяться нею перебуванням у гіркій несвободі та пригніченні, а інформаційний надтекст, закладений у Рамессеумі, входить у структуру закличного до боротьби надтексту "Напису в руїні".

До сучасних, але певною мірою співзвучних українській поетесі, варіантів транслювання семіотичного змісту скульптурного образу фараона-титана слід віднести персонаж коміксу "Хранителі", створений американським письменником Аланом Муром та художником Дейвом Гіббонсом наприкінці 80-х минулого століття. Адріан Вейдт, величний поставою та виразний різьбленими рисами обличчя, під враженням від побаченого Рамессеума бере псевдонім Озимандія із намірами підкорити увесь світ своїм розумом і доброчинністю. За задумом авторів, вочевидь, саме нове імення та одержаний від скульптури імпульс надлюдських можливостей надає герою впевненості у боротьбі із наркомафією.

Висновки. Твір мистецтва, описаний словами, набуває більших властивостей самореалізації, принципово нових можливостей сприйняття нащадками його естетичної та змістовної сутності. Завдяки сполученню візуальної та знакової системи його структура наповнюється синкретичною сутністю, в якій універсальний зміст пов'язується з мистецько-естетичним.

Романс Б. М. Лятошинського, написаний у буремні 20-ті роки, асоціює уламки монумента із зловісними містичними образами, семантично спорідненими з образами модерну. Леся Українка в поемі безапеляційно засуджує правителя, який зводить колоси за рахунок страждань злиденного народу і напис на уламках транслює як підтвердження марнославства і заклик до боротьби, що абсолютно вписується в систему притаманних саме їй семантичних змістів. Отже, стає очевидним результат виникнення варіативності історичної дійсності, відбитої у монументальній символіці митцем і пропущеної крізь призму наших власних можливостей семіотичного сприйняття.

Доцільними видаються подальші розвідки, які дадуть змогу можливості більш глибоко дослідити причинно-наслідковий зв'язок трансформацій інформаційно-семантичного змісту в творах мистецтва та виявити нові можливості для мистецтвознавчого аналізу.

Література

1. Бальмонт К. Д. Из мировой поэзии. Сб. переводов / К. Д. Бальмонт. – Берлин: Слово, 1921. – 224 с.
2. Диодор Сицилийский. Историческая библиотека. Книга I. Египет. /пер. с древнегреческого/. СПб.: Алетейя, 2017. – 226 с. (Новая античная библиотека. Источники).
3. Кагаров Е. Прошлое и настоящее египтологии / Е. Кагаров. – Сергиев Посад, 1915. – 105 с.
4. Кассирер Э. Естественные научные понятия и понятия культуры / Эрнст Кассирер [пер. с нем. И. Н. Зари-повой] // Вопросы философии. – 1995. – № 8. – С. 158-173.
5. Козлітіна О. І. Дискретна система образів в Єгипетському тексті Лесі Українки / О. І. Козлітіна // Науковий вісник Миколаївського національного університету. – 2012. – Вип. 4-9. – С. 78-84.
6. Коцейовский А. Л. Тексты пирамид / А. Л. Коцейовский; под общей ред. А. С. Четверухина. – СПб.: Журнал "Нева"; "Летний сад", 2000. – 464 с.
7. Лотман Ю. М. Культура и информация // Ю. М. Лотман. Статьи по типологии культуры: Материалы к курсу теории литературы. – Тарту, 1970. – Вып. 1. – С. 3-11.

8. Лотман Ю. М. Искусствознание и "точные методы" в современных зарубежных исследованиях [вступительная статья] / Ю. М. Лотман // Семиотика и искусствометрия. Современные зарубежные исследования: Сб. переводов / сост. и ред. Ю. М. Лотман, В. М. Петров. – М., 1972. – С. 5-23.
9. Лятошинський Борис. Романи 1920-х / автор-упорядник І. Б. Савчук. – К.; Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2014. – 287 с.
10. Панофский Э. Смысл и толкование изобразительного искусства. Статьи по истории искусства / Эрвин Панофский; [пер. с англ. В. В. Симонова]. – СПб.: Академический проект, 1999. – 455 с.
11. Стучевский И. А. Рамсес II и Херихор. Из истории древнего Египта эпохи Рамессидов / И. А. Стучевский / отв. ред. Э. А. Грантовский. – М.: Наука, 1984. – 175 с.
12. Українка Леся. Ліричні пісні Давнього Єгипту / Леся Українка // Там само. – 1910. – Кн. 9. – С. 385-390.
13. Українка Леся. Стародавня історія східних народів / Леся Українка. – Катеринослав, 1918. – 256 с.
14. Українка Леся. Напис в руїні / Леся Українка // Твори у 12 тт. – К.: Наукова думка, 1975. – Т. 1. – С. 311-312.
15. Шеллі П. Б. Озімандія / Персі Біші Шеллі; [пер. з англ. Василя Мисика] // Захід і Схід: Переклади. – К.: Дніпро, 1990. – 546 с.
16. Champollion, J. F. Monuments de l'Égypte et de la Nubie. Notices descriptives. V. II. Autographie en entier par G. Maspero / Jean François Champollion. – Paris: Didot, 1889. – 724 p.
17. Kitchen K. A. Pharaoh Triumphant. The Life and times of Ramses II. King of Egypt / Kenneth A. Kitchen. – Warminster: Art & Phillips, 1982. – 272 p.
18. Quibell, J. E. The Ramesseum and Paget, R. F. E., Pirie A. A. The Tomb of Ptah-Hetep / James Edvard Quibell, R. F. E. Paget, A. A. Pirie. – London: William Cloves & Sons, 1898. – 93 p.
19. Stadelmann R. Die ägyptischen Pyramiden, vom Ziegelbau zum Weltwunder / Rudolf Stadelmann. – Mainz a. Rhein: Verlag Philipp von Zabern. – 1991. – 313 S.
20. Wiedemann A. Die Unterhaltungsliteratur der alten Aegypter / Alfred Wiedemann. – Leipzig: J. C. Hinrich, 1902. – 32 s.

References

1. Balmont, K. D. (1921). Ozymandias. Berlin: Slovo [in Russian].
2. Diodor Sicilian. (2017). Historical library. Book I. Egypt (Trans). St. Petersburg: Aleteya [in Russian].
3. Kagarov, E. (1915). The past and present of Egyptology. Sergiev Posad [in Russian].
4. Kassirer, E. (1995). Natural science concepts and concepts of culture. (I. N. Zaripova, Trans). Questions of philosophy, 8, 158-173 [in Russian].
5. Kozlitina, O. I. (2012). Discrete system of images in the Egyptian text of Lesya Ukrainka. Scientific bulletin of the Mykolaiv National University, 4-9, 78-84 [in Ukrainian].
6. Kotseyovsky, A. L. (2000). Texts of pyramids. A. S. Chetveruchin (Ed.). St. Petersburg: Journal "Neva", "Letniy sad" [in Russian].
7. Lotman, Ju. M. (1970). Culture and information. Articles on the typology of culture. Materials for the theory of literature, 1, 3-11. Tartu [in Russian].
8. Lotman, Ju. M. (1972). Art Studies and "Exact Methods" in Modern Foreign Studies (introductory article). Semiotics and artometry. Modern foreign studies. Collections of translations. Ju. M. Lotman, V. M. Petrov (Ed.). Moscow: Mir [in Russian].
9. Lyatoshinsky, B. (2014). Romances of the 1920s. I. B. Savchuk (originator). Kyiv; Nijin: PP Lysenko M. M. [in Ukrainian].
10. Panofsky, E. (1999) Meaning and interpretation of fine art. Articles on the history of art (V. V. Simonova, Trans). St. Petersburg: Akademicheskyy proekt [in Russian].
11. Stuchevsky I. A. (1984). Ramses II and Herihor. From the history of ancient Egypt of the era of the Ramessides. E. A. Grantovsky (Ed.). Moscow: Nauka [in Russian].
12. Ukrainka, Lesya. (1910). Lyrical songs of ancient Egypt. Ibid, 9, 385-390 [in Ukrainian].
13. Ukrainka Lesya. (1918). The ancient history of the eastern peoples. Katerynoslav [in Ukrainian].
14. Ukrainka, Lesya. (1975). The inscription is in ruins. Work in 12 volumes. V. 1. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
15. Shelly, P. B. (1990). Ozimandiya. (V. Mysyk, Trans). West and East: Translations. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
16. Champollion, J. F. (1889). Monuments de l'Égypte et de la Nubie. Notices descriptives. Autographie en entier par G. Maspero. V. II. Paris: Didot [in French].
17. Kitchen, K. A. (1982). Pharaoh Triumphant. The Life and times of Ramses II. King of Egypt. Warminster: Art & Phillips [in English].
18. Quibell, J. E. (1898). The Ramesseum and Paget, R. F. E., Pirie A. A. The Tomb of Ptah-Hetep. London: William Cloves & Sons [in English].
19. Stadelmann, R. (1991). Die ägyptischen Pyramiden, vom Ziegelbau zum Weltwunder. Mainz a. Rhein: Verlag Philipp von Zabern [in German].
20. Wiedemann, A. (1902). Die Unterhaltungsliteratur der alten Aegypter. Leipzig: J. C. Hinrich [in German].

Стаття надійшла до редакції 15.02.2018 р.